

process are developed: high, medium, and low. Each level is characterized in the article. The influence of the high level of culture of pedagogical interaction on the educational, research, educative, organizational, and professional activities has been proved, and its role in creating the personality of a student has been determined. Achieving a high level of interaction is the achievement of excellence both in the management of the educational process, and in the results of training and education – the development of the personality of the pupil as a highly spiritual person and as a highly qualified professional.

Key words: Culture of pedagogical interaction, pedagogical culture, pedagogical communication, cooperation, criteria of pedagogical interaction, levels of formation of culture of pedagogical interaction.

Рашидова Світлана Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: svetlana101068@gmail.com

Rashydova Svitlana Stanislavivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: svetlana101068@gmail.com

Старовойтова Оксана Валеріївна – магістрантка Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: oksna.starovojtova@ukr.net

Starovoytova Oksana Valeriivna – undergraduate student of the Volodymyr Dahl East Ukrainian University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: oksna.starovojtova@ukr.net

УДК: 378.011.3-051:373.2]:37.015.31-044.337-04736(045)

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

М. В. Роганова

ORCID 0000-0003-3616-2282

В статті розкриваються питання взаємодії освіти і культури, обґрунтовано основні положення культурологічного підходу як підґрунтя для реалізації практичних засад взаємозв'язку педагогічного освітнього простору та культури, розкрито важливу умову розвитку педагогічної освіти – культуровідповідність як засіб реалізації ідеї її гуманізації.

Доведено, що культурологічний підхід забезпечує взаємозв'язок культурно-духовних цінностей особистості студента та культурно-освітнього середовища, у якому виховання досліджується

в контексті культури, як така її частина, що виконує всі основні функції культури: інтеграцію та організацію життєдіяльності людини; створення умов для її творчої самореалізації і саморозвитку; надбання й збереження системи цінностей; проектування нових зразків культурного життя; підтримку індивідуальності і творчої самобутності особистості.

Визначено основні положення культурологічної концепції особистісно-орієнтованої освіти: гуманітаризація технологій навчання і виховання, створення культурно розвивального середовища на основі атмосфери співробітництва і співтворчості, насиченість освітнього простору культурними (людськими) смислами.

Ключові слова: культурологічний підхід, культурологія освіти, людина культури, освітній процес педагогічного закладу освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема культурологізації освіти вважається однією з актуальних у педагогіці і психології. У складні критичні періоди життя суспільства зростає потреба в зміні соціальної, духовної сфер життя людини, здатної самостійно, повному вирішувати певні труднощі, генерувати власні ідеї, бути суб'єктом культурно-освітнього простору. Недостатня увага до освіти не тільки як до процесу оволодіння людиною визначеною системою знань, умінь, навичок, але й як до формування певного способу мислення, необхідного для повноцінного включення в соціальне і культурне життя суспільства, привело до знецінювання і зниження якості освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Сучасний стан розробленості проблеми культурологізації освіти й виховання в достатньому ступені ще не розкрито. Проблема виховання людини Культури знаходиться в стадії осмислення і вивчення. Так у межах культурологічного підходу з'явилися два наукових напрямки: педагогічна культурологія як основа поєднання педагогіки та культурології, яка пояснює зміст і форми розвитку педагогічної культури з позиції культурології, та культурологія освіти, яка пояснює з позиції культурології і філософії природу розвитку, освіти та самореалізації особистості. Протягом останніх років у педагогіці розробляється широке коло культурологічних проблем освіти: розроблені програми полікультурної освіти, створені особистісно-орієнтовані культурологічні концепції освіти та виховання.

Питання взаємодії освіти та науки досліджували вітчизняні вчені (І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кузь, В. Курило, В. Огневюк, О. Сухомлинська, Г. Шевченко) та зарубіжні (А. Аріарський, В. Бенін,

Г. Бірженюк, І. Відт, Є. Жукова, М. Тарасова та ін.), ідеї яких засновані на людиноцентричній картині світу, особистісно орієнтованому підході, ідеях розвитку, виховання в контексті культури, національно-культурної ідентифікації, гуманізації освіти і виховання. Метою цих концепцій є становлення людини культури, громадянина, духовної особистості.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття механізмів взаємодії освіти і культури, обґрунтування культурологічного підходу як гуманітарної методології освітнього процесу в педагогічних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження феноменології культурологічного підходу дозволило визначити його як сукупність методологічних прийомів, що забезпечують аналіз будь-якої сфери освіти через призму культурологічних понять, визначаючи у результаті проблемно-сміслові «поля» педагогічної науки і практики. Вища педагогічна освіта перестає бути тільки професійною, вона стає елементом загальної культури. Моделюючи цілісний образ випускника вищого педагогічного закладу освіти – інтелігента, учені єдині в тому, що молодий спеціаліст повинен бути, перш за все, людиною культури, тобто вільною, гуманною, духовною особистістю, орієнтованою на цінності світової і національної культури, здібною до творчої самореалізації в світі культурних цінностей, до етичної саморегуляції і адаптації в соціокультурному середовищі, що змінюється.

Культурологічний підхід переорієнтує освіту й виховання на життєві проблеми дітей та молоді, що вимагає ціннісно-сміслового розвитку особистості, педагогічної підтримки індивідуальності, створення культуро-відповідного освітньо-виховного середовища, проектування варіативних особистісно орієнтованих стратегій освіти й виховання.

Культурологічний підхід застосовується і при побудові змісту освіти. В цьому аспекті він розцінюється як реалізація гуманістичної установки в розумінні соціальної функції людини, припускає включення в контекст змісту освіти структури культури в різних її проявах, перш за все, духовної культури (Г. Шевченко, Е. Помиткін). При цьому компонентами змісту освіти визначаються духовна, базова і професійна культури (І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень), а інтегральним результатом культурологічної спрямованості змісту освіти виступає становлення людини, що спроможна до гуманістично орієнтованого вибору, володіє багатофункціональними компетенціями (О. Сухомлинська).

Створення умов для розвитку особистості не відбудеться без відновлення змісту гуманітарної освіти, в процесі якої відбувається

входження людини в культуру, у життя соціуму, розвиток її творчих можливостей. Адже форми актуалізації культурологічних ідей різні, проте всі вони ґрунтуються на ідеї визнання людини вищою цінністю, що співвідносяться з філософією гуманізму. Гуманізація освіти забезпечується, перш за все, гуманітарним мисленням, яке освоює світ через духовно-сміслові детермінанти як аксіологічну сутність і вирішує завдання ціннісного ставлення до світу, наповнення його вищим сенсом, причетним до людини, суспільства.

Виниклі в останні роки проблеми в системі освіти пояснюються тим, що культурологічні аспекти навчальних дисциплін використовувалися не повною мірою. Виявлення культурної функції освіти з метою підвищення її якості залишається проблематичним, тому що не виявлений механізм того, як культура потрапляє в освіту. Криза освіти не є наслідком економічних криз, вона – у хаотичності розвитку культури і нездатності освіти помістити в собі культуру. Для освіти ситуація самозмінювати себе є єдиною можливістю, щоб залишитися в полі культури. Отже культура, гуманізм і гуманітарне мислення виступають системоутворюючими поняттями, дозволяючи представити культурологічний підхід як методологію, що забезпечує перспективний розвиток сучасної освіти.

Сучасний соціокультурний простір чітко вирізняє необхідність осмислення процесів взаємозв'язку освіти та культури, посилення культуроємкості навчання і виховання. В умовах сьогоденного соціуму, де змінюються морально-ціннісні орієнтири, для молодого покоління важливо усвідомити необхідність та значущість оволодіння культурним простором.

Культурологічний підхід повертає всі компоненти освіти до культури і людини як її творця і суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку. Розглядаючи освіту як частину культури, що, з одного боку, живиться нею, а з іншого боку – впливає на збереження і розвиток через людину, культурологічний підхід забезпечує сходження її до загальнолюдських цінностей і ідеалів культури. Виходячи з цього, освіта повинна бути культуро-відповідною. Адже через сучасну освіту здійснюється реалізація наступних важливих соціокультурних функцій: соціалізації та інкультурації.

Вченими (В. Руденко, О. Гукаленко) доведено, що теоретико-методологічні основи культурологічної концепції цілісності змісту освіти, в тому числі і вищої, базуються на сутнісних і феноменологічних узагальненнях багатоаспектного взаємозв'язку і обґрунтованої тотожності систем освіти і культури. Взаємозв'язок виявляється і реалізується через людину, яка є ланкою, що системно зв'язує культурно-освітню системи.

Історичні зв'язки простежуються через соціокультурний детермінований тип особистості, втілюються в певних концепціях, принципах і технологіях виховання і навчання. Причинно-наслідковий зв'язок виражається в тому, що вищий рівень культури вимагає і більш високого рівня освіти і освіченості, що, у свою чергу, стає джерелом подальшого розвитку культури. Змістовні зв'язки витікають з визнання культури як загального джерела освіти. Матеріальні і духовні компоненти культури визначають зміст виховання і навчання, цінності і сенси складають основне особистісно-змістовне ядро освіти. Процесуальні зв'язки пояснюють можливість і обґрунтованість розгляду і організації освіти як культурного процесу, як входження людини в цілісний світ культури, як єдність її духовного, етичного і професійно-особистісного становлення, не обмежуючи цей процес лише функцією соціалізації.

Отже інтегративність, варіативність, гуманістична спрямованість виступають парадигмальними характеристиками культурологічного підходу, що дозволяє представити культурологічний підхід як метапринцип функціонування й розвитку сучасної освіти.

Основні положення культурологічної концепції особистісно-орієнтованої освіти наступні: освіта – це духовний обрис людини, який складається у процесі освоєння моральних та духовних цінностей культури; об'єктом і метою освіти є людина культурна; розвиток освіти у контексті світової і національної культури передбачає гуманітаризацію технологій навчання і виховання, створення в освітніх закладах середовища, яке формувало б особистість, а вона була здатна до творчої самореалізації в сучасній соціокультурній ситуації; творчість – основа розвитку культури, тому основним принципом освіти у контексті культури є принцип креативності, який передбачає створення атмосфери співробітництва і співтворчості; освіта повинна наповнюватись культурними, тобто людськими смислами.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Культура – антропологічний феномен, вона може зберігатися, передаватися і розвиватися тільки зусиллями самої людини. Тому виховання як культурний процес має за мету людину, в образі якої інтегруються всі досягнення культури на визначеному історичному етапі. Людина культури як суб'єкт, здатна засвоювати, критично оцінювати і перетворювати соціокультурний досвід, здобувати з цінностей культури особистісні змісти, проектувати й освоювати нові зразки культурного життя, є загальною метою виховання культурологічного типу. У сучасних умовах розвитку вищої освіти принцип культуровідповідності доповнюється принципом культуротворчості який спонукає особистість до культурного саморозвитку,

визнання її творчих потенцій, здібностей по мірі свого культурного розвитку до самостійного вибору культурних цінностей, самовизначення в культурі і творчої самореалізації.

Література

1. Бенин В. Л. Педагогическая культурология: курс лекций. Уфа: БГПУ, 2004.
2. Бирженюк Г. М. Педагогика постижения культуры. *Педагогика*. 2012. № 2. С. 116-121.
3. Кармин А. С. Основы культурологии. Морфология культуры. Москва : Изд-во «Экзамен», 2002. 544 с.
4. Свідзінський А. В. Самоорганізація і культура. Київ : Вид-во ім. Олени Телеги, 1999. 288 с.
5. Фурман А., Моршчаківа О. Соціальна культура. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 26–36.

References

1. Benin, V. L. (2004). *Pedagogicheskaya kulturologiya: kurs lektsiy [Pedagogical cultureology: course of lectures]*. Ufa: BHPU (rus).
2. Birzheniuk, H. M. (2012). *Pedagogika postizheniya kultury [Pedagogy of culture comprehension]*. *Pedagogika*, # 2, 116-121 (rus).
3. Karmin, A. S. (2002). *Osnovy kulturologii. Morfologiya kultury [Foundamentals of cultureology. Morphology of culture]*. Moscow: Izd-vo "Eksamen" (rus).
4. Svidzinskyi, A. V. (1999). *Samoorganizatsiia i kultura [Self-organization and culture]*. Kyiv: Vyd-vo im. Oleny Telehy (ukr).
5. Furman, A., & Morshchakova, O. (2015). *Sotsialna kultura [Social culture]*. *Psykhoholohiia i suspilstvo*, # 1, 26–36 (ukr).

КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

М. В. Роганова

В статье раскрываются вопросы взаимодействия образования и культуры, обоснованы основные положения культурологического подхода как основы для реализации практических основ взаимосвязи педагогического образовательного пространства и культуры, раскрыто важное условие развития педагогического образования – культуросообразность как средство реализации идеи его гуманизации.

Доказано, что культурологический подход обеспечивает взаимосвязь культурно-духовных ценностей личности студента и культурно-образовательной среды, в которой воспитание происходит в контексте культуры, как такая ее часть, которая выполняет все основные функции культуры: интеграцию и организацию жизнедеятельности человека; создание условий для его творческой самореализации и саморазвития; приобретение и сохранение системы ценностей;

проектирование новых образцов культурной жизни; поддержку индивидуальности и творческой самобытности личности.

Определены основные положения культурологической концепции личностно-ориентированного образования: гуманитаризация технологий обучения и воспитания, создание культурно развивающей среды на основе атмосферы сотрудничества и сотворчества, насыщенность образовательного пространства культурными (человеческими) смыслами

Ключевые слова: культурологический подход, культурология образования, человек культуры, образовательный процесс педагогического учебного заведения.

CULTUROLOGICAL BASES OF PEDAGOGICAL EDUCATION

M. V. Roganova

The article reveals the issues of interaction between education and culture, substantiates the main provisions of the cultural approach as the basis for the implementation of the practical foundations of the relationship of the pedagogical educational space and culture, reveals an important condition for the development of pedagogical education – culture and intersection as a means of realizing the idea of its humanization.

It is proved that the cultural approach ensures the interrelation of cultural and spiritual values of the student's personality and the cultural and educational environment in which upbringing takes place in the context of culture, such as its part that performs all the basic functions of culture: integration and organization of human life; creation of conditions for its creative self-realization and self-development; the acquisition and preservation of value systems; designing new types of cultural life; support of individuality and creative identity of the individual.

The main provisions of the cultural concept of personality-oriented education are defined: the humanization of learning and education technologies, the creation of a culturally developing environment based on an atmosphere of cooperation and co-creation, the saturation of the educational space with cultural (human) meanings

Keywords: Cultural approach, cultural studies of education, people of culture, the educational process of a pedagogical educational institution.

Роганова Марина Вікторівна – завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: marinavik@ukr.net

Roganova Maryna Viktorivna – Head of the Department of Theories and Methodology of Preschool Formation of Communal establishment "Kharkiv humanitarian-pedagogical academy" of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: marinavik@ukr.net